יאהר האבען זיך אין גאנץ קענעדא נעפונען בלויז 1115 אידען — האט פיעל נעהאט צו זאגען דערויף ווארום זייער לעבען האט דאן נים געטראגען קיין אינטערעסאנטע־ן. מעהר בעוועגליכען כאראקטער און ווארום זייער ענטוויקלונג איז צוגעגאנגען אזוי לאנגזאם, איז כמעט ווי געשטאנען אויף איין ארט.

דיזער פאסיווער צושטאנד האט אנגעהאלטען ביז צום אנפאנג פון די 80ער יאהרען, דעם אנפאנג פון דער צווייטער פעריאדע, ווען דער ספרד׳ישער טהייל פון דער אידישער בעפעלקערונג האט אויפגעהערט צו זיין א פאקטאר פון בעדייטונג און איינפלוס און דאס אידישע לעבען האט פון אויסען בעקומען א שטוים פארווערטס און איז געווארען אביסעל ריהרעוודינער, בעוועגליכער — מיט דעם אנהויב פון דער אידישער איינוואנדערונג אהער וועלכע איז ארויסגערופען געווארען צוליעב די פאגראמען אויף אידען אין זיד רוסלאנד און דעם אנטיסעמיטיזם וועלכער האט זיך דאן צושפיעלט אין אייראפא. די איינוואנדערער פון רוסלאנד, פוילען, עסטרייך א. ז. וו. ווי קליין זייער צאהל איז דאן נים געווען, האבען דאך בעוויזען ביסלעכווייז איבערצוגעהמען יענע לעבענס ראלע וואס עס האבען פריהער געשפיעלט די ספרד׳ישע אידען, די אלטגעזעסענע, די ,תושבים׳ וועלכע האבען אנב פאר זייערע איינגעוואנדערטע ברידער נים געהאט קיין סימפאטיע וואס זאל גרייכען אביסעל ווייטער פון טרוקענע התקרבות, פון וואהלטהעטיגער בעהאנדלונג און און ערנסטעם זארגען פאר זייער סאציאלער אויפפיהרונג, פאר זייער מאראל, פאר זייער זיטליכקייט און זיך נים געגעבען די קלענסטע מיה די לעצטע אביסעל צו דערנעהנטערען צו זיך אדער זיך צו זיי.

אונטער דער ווירקונג פון די איינגעוואנדערטע אידען וועלכע האבען אהער מיטגעבראכט פרישעס בלוט און געזעלשאפטליכע איניציאטיווע, האט דאס אידישע לעבען בעקומען א ברייטערע און פיעלזייטיגערע געשטאלט און די ספרד׳ישע הענעמאניע האט אנגעפאנגען גיך פערליערען איהר איינפלוס. אין די אנפאנג יאהרען פון געגענווארטיגען יאהר הונדערט זעהען מיר ווי דיזער איינפלוס איהרער האט שוין אינגאנצען אנגעווארען זיין אמאליגען גלאנץ און היינט געפינען זיך די פערשיעדענע סאציאלע קרעפטען וואס ווירקען אין און אויף׳ן אידישען לעבען מעהר נים אונטער דער השפעה פון דיזען אריסטאקראטישען קלאס פון דער אידישער געזעלשאפט, נור דורכאויס אונטער דער לייטונג פון דעם איינגעוואנדערטען עלעמענט פון די האלב אדער פיערטעל קאנאדאניזירטע אידען. דאס אידישע לעבען איז אונטער דיזער צייט, אזוי צו זאגען, דעמאקראטיזירט געווארען. די ברייטע פאלקס שיכטען, די אידישע געזעלשאפטליכע מאסען זיינען געווארען זיינע טאָן געבער.

בעזאנדערס איז אין פערלויף פון דיזער צווייטער געשיכטליכער פעריאדע די אידישע בעפעלקערונג פון קענעדא מאטעריעל אויסגעוואקסען. די קאלעקטיווע ענטוויקלונג פון אידען אין לאנד אונטער דיזער צייט איז פשוט געווען א פענאָמענאַלע. און אום צו פאפען זיך א בעגריעף וועגען דיזען וואונדערבארען וואוקס, וועט זיין גענוג צו זאגען, דאס ווען די אלגעמיינע בעפעלקערונג וואלט אונטער דער זעלבער צייט זיך אין דער זעלבער פראפארציאן פערמעהרט, דאן וואלט קענעדא היינט פערמאגט אנדערטהאלבען מאל אזוי פיעל נפשות וויפיעל עס געפינען זיך אין די פעראייניגטע שטאטען: א בעפעלקערונג פון ארום 150 מיליאן. ווען אחינו בני ישראל דא אין לאנד זיך אויך אזיף ווייטער פרוכפערען און מעהרען ווי אין פערלויף פון דיזער פעריאדע, דאן וועלען מיר אין יאהר 1950 האבען אין קענעדא א אידישע בעפעלקערונג פון ארום זעקס און א האלב מיליאן נפשות.

דאך אבער, נים קוקענדיג אויף דיזען פענאָמענאַלען וואוקס, אויף דיזער וואונדערבארער און מערקווירדיג שנעלער פערמעהרונג פון אידען אין לאנד, איז אונטער דעם זעלבען משך דער סאציאלער ווי דער פאליטישער איינפלוס פון אידען אין קענעדא נים געוואקסען אפילו אין א קלענערער מאס. בלויז עקאנאמיש שפיעלען די אידען א ראלע און בלויז אויף דיזען געביעט האט זיך זייער ענטוויקלונגס פעהיגקייט אלס סאציאלע איינהייט אין לאנד בעזאנדערס בולט ארויסגעוויזען. אין פאליטישען אבער ווי אין געזעלשאפטליכען זינען זיינען זיי פאר׳ן לאנד פון נים פיעל מעהר בעדייטונג, ווי למשל די אמעריקאנישע אידען בעדייטען פאר קענעדא, דען אין דיזער בעציהונג רעכענט מען זיך מיט זיי גאנץ וועניג דא אין לאנד. דאס ווערט בעזאנדערס דייטליך בעמאָנט אין דער פראווינץ קוויבעק — דאס קאנצענטראציאנס פונקט פון דעם קענעדער יודענטהום וואו אידען איבען אויס א גאנץ שוואכען איינפלוס, אדער גאר קיין איינפלוס אויף׳ן לעבען און דער ארומיגער סביבה.

און די צוקונפט, די ווייטערע צייט, — וועלכע פערספעקטיווען האט זי פערבארגען, וואסערע האריזאנטען וויקלען זיך פאנאנדער פאר דאס אידישע לעבען אין קענעדא?

אין וואס פאר א שיין די פערגאנגענהייט, ווי די געגענווארט פון אידען דא אין לאנד זאל פאר אונז נים ערשיינען, האבען מיר דאך קיין גרונד צו קוקען מיט א פעססימיסטישען בליק אויף זייער צוקונפט. דען די געשיכטע פון דעם אידישען לעבען און ווירקען אין קענעדא איז נים היינטער אונז, זי דיזע געשיכטע איז נאך ערשט פאר אונז, זי דארף נאך ערשט געשאפען ווערען, זי דארף נאך ערשט אנגעשריבען ווערען פון דעם היסטאריקער וואס הייסט לעבען.

דאס אידישע לעבען האלט דא יעצט ביים אריינטרעטען אין א נייער ענטוויקלונגס־פאזע, אין א דריטער פעריאדע פון זיין געשיכטליכען ווירקען דא אין לאנד, אננעהמענדיג א בעשטימטע, אן איינגעארטיגע ריכטונג, שטרעבענדיג צו ערגרייכען א געוויסע מדרגה פון פאלקאמענהייט, — צו שאפען עטוואס קאנקרעטעס, ממשות׳דיגעס און וואס זאל נים בעשרענקט זיין אויף בלויזען עקאנאמישען ע־פאלג.

פאר אונזערע אויגען נעהמט דאס אידישע לעבען אן א געשטאלט, א פארמע וועלכע גיט איהם פון איהר זייט אויך א געוויסען אינהאלט און שוין קענען מיר בעמערקען די אנפאנגס ליניען פון זיין צוקונפטיגער ענטוויקלונג, ריכטונג אין וועלכער עס בעוועגט זיך, אין וועלכער עס זוכט אויסצופרייטען זיין טהעטיגקייט. פאר אונזערע אויגען ווערט צוגעגרייט דער באדען, ווערט געשאפען דער פונדאמענט וואס וועט דארפען אויפנעהמען דעם צוקונפטיגען בנין פון אידישען לעבען אין דיזען לאנד.

מיר ווילען נים זיין אזוי ווייט אפטימיסטיש צו זאגען אז די זעלבע פערהעלטניסע און אומשטענדען וואס ווירקען אויף דער סאציאל פאליטישער ענטוויקלונג פון קענעדא, וועלכע ווי איינינע גלויבען און דאס קען אויך מעגליך זיין וועט אמאל ווערען דער גאנצער מיטעלפונקט פון דער ענגלישער אימפעריע, אדער ווענינסטענס איהר וויכטיגסטער צענטער — אז די זעלבע פערהעלטניסע און אומשטענדען וועלען אויך ברענגען דערצו דאס קענעדא זאל ווערען דער וויכטיגסטער מיטעלפונקט פון דעם גרעסטען טהייל פון אידישען פאלק. אבער דאס שטערט אונז נים צו גלויבען אז קענעדא וועט אמאל ווערען, נאך די פעראייניגטע שטאטען, דער צווייטער וויכטיגסטער אידישער צענטער אין דער וועלט. מענשען מיט א ווייטען בליק קענען עס לייכט פאראויסזעהן, דען שוין בעמערקען מיר ווי דער אלוועלטליכער שטראם פון עמיגראציאן וואס איז פריהער געריכטעט געווען נאך די פעראייניגטע שטאטען, פערקירצווען ביסלעכווייז אהער און פריהער אדער שפעטער וועט אויך די אידישע וואנדערונג זיך מוזען רעכנען מיט יענע סאציאלע און עקאנאמישע געזעצען וואס רעגירען אויף דיזער ערשיינונג.

און פון דעם ווירקונגס קרייז פון דעם יעצטיגען אידישען לעבען אין קענעדא מיט זיינע פיעלע אינערע קאנפליקטען, פערבארגענע קעמפפע און צוזאמענשטויסע — פון איהם וועבט זיך די אידישע צוקונפט אין דיזען ,לאנד פון פערשפרעכען.

ב. ג.

צווישען צוויי מאַמעס.

(יוד. בק).

ער האט צוויי מאמעס. זינט ער געדענקט זיינען זיי בײדע אליין, אבגעזונדערט; א פרעמדער שפאנט זעלטען ווען אריבער די שוועל, קיין שטארקען געזונדען מענשען; א מאן מיט א שטארקער, קלינגענדער שטימע מיט פרעהליכע, לעבעדיגע און לייךענשאפטליכע בליקען—אזעלכען האבען נאך די פיער שטומע, קויטיגע ווענט קיינמאל נים אריינגענומען אין זייער צווישענשייד און ער האט נאך אזעלכען ניט געזעהן.

בלויז די צוויי מאמעס, בלויז זיי זעהט ער טאג איין, טאג אוים. בײדע זיינען זיי ערנסטע, אפטמאל ברונז׳ע, מיט פרעמדע, קאלטע בליקען; זייערע ווערטער זיינען שטרענגע, אבגעהאקט און אונפערשטענדליך.

ער איז אימער שטיל און פערטראכט. אין זיינע אויגען בליסטשעט אפטמאל דאס פער׳חלומ׳טקייט פון אן עלטער קינד; די ערנסטקייט וואס ווערט פערפלאנצט ביי ארימע, אומגליקליכע יתומים׳לעך, וועלכע ווערען ערצויגען אין דער ענגער פיער איילענדיגער צימער שטיינ, וואו די סטעליע איז נידעריג, די פאדלאגע קויטיג, די פענסטער מיט פלינען שמוץ און די ווענט מיט טונקעל אבגעקראכענעם שפאליער.

די אטמאספערע איז א דריקענדע און א גלייכגילטיגע ווי אין א מאנאסטיר. די אנגעפיהרטע הארץ מלחמות פון בײדע פרויען און די שווערע פעראנגען וואס פערשטעלען די שטיפערישע, גאלדענע שטראהלען פון דער העלער, ליכטיגער זונן, דאס ,געזעצטע׳ האלטונג און צוריקגעצויגענקייט פון די בײדע מאמעס מאכט דאס הויז עהנליך צו א שפיטאל וואו מענשען גוסס׳ען, וואו מען הערט זעלטען ווען א שטיפערישען לאך; יעדער בעוועגונג איז אן אויסגערעכענטע און ווי פון פארם אויסגענאסען.

בײדע מאמעס לאכען זעלטען ווען, און זייערע בײדענס אויגען בליצט זעלטען אויף א ווארים פייעריל, זייער הארץ קלאפט זעלטען ווענס א לעבעדיג שטיפערישען טאקט. בײדע זיינען זיי אלע מאל שטום און פערקעלטערט. און טהוען זיי אמאל פון זיינער א חכמה א שמייכעל, ווערט עס פערגליווערט אויף זייערע אויסגעקרימטע ליפען און בלייבט פערפרוירען אין זייערע האלב אויסגעלאשענע אויגען.

איין מאמע איז אזא מיאוס׳ע, מיט א רויטען, נארישען און העסליכען פנים, מיט א קרום געפויגענעם, שווארץ לייבינען רוקען, מיט גראבע מאנסבילשע הענט. שטענדיג נור זי בורטשעט, שטענדיג איז זי אונצופריעדען און ברונז׳ט און ווארפט זיך. צו איהם איז זי מעהרסטענטיילס גוט; פיהרט איהם אמאל אין פארק, מאכט מיט איהם מחזקות און דינט איהם אלס שפיעלצייג. זי קען אויך געדולדיג זיין צו פערשטעהן זיינע פערלאנגען וואס ער נים איהר איבער דורך די אונפערשטענדליכע ווערטער.

די אנדערע — איז א שעהנערע. א שלאנקע, מיט א בויגינען, גוט אויסגעפארמירטען קערפער, מיט שעהנע, שטילע און שווימענדיגע אויגען, מיט ווייסע, דין הויטיגע הענט און מיט נאך א ווייסערען לייב. זי איז א קאלטע, א ,גרויסע׳, זי קען נים זיין קינדיש, זי איז אימער פערטהאן, פער׳עסק׳ט און איז איינגענעסען מיט איהר לעבע, מיט איהר נעטריישאפט און מיט איהר ציטערען איבער איהם.

אפטמאל, ווען עס פער׳גנב׳עט זיך א העלער שטראהל פון דער זונן צו איהם אין שלאף צימער, ווילט זיך איהם דאן לויפען אין דערפייאינגען פארק, זיך קאטשען אויף׳ן גראז, זיך שטעלען אויף׳ן קאפ, קאמאנדעווען, יואיוען, אבער ער האט מורא אנצופאטען. בײדע מאמעס זיצען קאלט איינע קעגען דער אנדערער, קוקען זיך אן מיט שטרענגע, אויסגעלאשענע אויגען וועלכע האבען שוין זייט לאנג פערלארען דעם שפור פון לעבען; בײדע האבען שוין מיט איינענע נענעל דערשטיקט יעדען פונק פון מענשליכע פערלאנגען.

איינע, די מיאוס׳ע מיט׳ן קרום אויסגעבויגענעם רוקען שטעהט אימער פול מיט פחד און שרעק פאר׳ן לעבען. ביי דער קלענסטער מחשבה זרה ווערט זי אויפגעשוידערט.

די צווייטע ווידער בעטראכט די וועלט דורך טונקעלע ברילען. זי שטרעקט אמאל אוים די האנד און כאפט זיך צוריק. דאס פערשייטע לעבען האט איהר אמאל א קלאפ געטהאן איבער דער האנד און זי האט שוין מורא אויסציציהען זי... און זי צעהלט און זי רעכענט און פער׳חשבון׳ט אין די ביכער און קוקט אויף אלעס מיט אויסגערעכענטקייט ווי א געניטער סוחר.

דאס איינטאניגע לעבען האט איהר אריינגעצויגען און האט פערוואנדעלט איהרע פערלאנגען אין ביינדלעך פון א חשבון קאסטען: — ,דאס לוינט זיך נים פאר מיר; דאס לוינט זיך נים פאר יענעם און יענעם לוינט זיך נים פאר ביידען!׳... טרוקען, אויסגערעכענט און אקוראט.

א קאלטע, א טרוקענע און א ציפערדיגע אטמאספערע.

אמאל ווען בײדע מאמעס זיינען אנגעדרודעלט איינע אויף דיא אנדערע, קוקען זיך אן ווי די העגער און עס פרעכט אוים צווישען זיי א קריעג, ווערט ער שרעקליך צומישט און מבולבל. ער פערשטעהט טאקע נים די טענות, אבער די קולות וואס דערגרייכען אלע מאל א העכערע אקטאווא, דאס מאכען מיט די הענט און דאס ווארפען זיך; די מורא׳דיגע בליקען און די מיט בלוט אנגעלאפענע אויגען וואס די בײדע מאמעס בעקומען בעת דער קריעג — דאס אלעס ווארפט אויף איהם א פחד. ער שטעלט זיך ווי ,א גרויסער׳ אוועק אין א ווינקעל און ווארפט צושראקענע בליקען אויף די צוויי מאמעס. ער ווייס נים וועמענס צד זאל ער זיין. בײדע מאמעס האבען איהם ליעב, בײדע דריקען זיך אפטמאל צו איהם און נויטען איהם מיט געוואלד צו קושען זייערע קאלטע באקען און פערגליווערטע ליפען. ער בלייבט שטעהן און קוקט מיט עקשנות אויף בײדע מאמעס וואס רייסען זיך און שרייען איינע אויף די אנדערע און ער קען זיך קיין עצה נים געבען וועמען זאל ער נאכגעבען גערעכטיגקייט.

* * *

איין מאל האט אינ׳ם טונקעלען שייך פון דעם אבגעזונדערטען הויז זיך אריינגעריסען א פרעהליכער, ליכטיגער פריהלינגס שטראהל און האט דאס שטילע לעבען, דאס איינטאניגע אבחושך׳ן פון דעם הויז איבערגעאנדערשט.

דאס איז געווען אין אנפאנגס זומער ווען דער שיקזאל האט צוגעפיהרט א יינגען קרעפטיגען מאן צו דער פערשלאסענער טהיר פון דעם מאנאסטיר הויז.

ער האט א קלאפ געטהאן. און דער קלאפ האט אויפגעציטערט בײדע פרויען. זיין קלאפ האט אויפגעטרייסעלט זייער הארץ און איבערגעשראקען זייערע מרה שחורה׳דיגע גייסטער. די שווערע דריקענדע לופט וואס לאזט זיך ווי אן אנגעפילטער פאכיר אראפ אלע אין דער פריהמארגען פון דער קויטיגער סטעליע, האט ווי א טרייסעל געטהאן זיך.

מיט זיין ערשטען שפאן איבער דער

(שלוס אויף זייטע 7)

יונה במעי הדגה.

די ענגלישע צייטונגען דערצעהלען אן אומגלויבליכען פאל וועלכער, אויב ער זאל נור זיין ריכטיג, קען גערעכענט ווערען אלס גרעסטער וואונדער פון דער וועלט:

געווען איז דאס פאר א יאהרען אין מאנאט פעברואר. דער קאפיטאן פון דער שיף ,סטאר אף דהי איסט׳ האט דערזעהן געבען איינעם פון די אינזלען פאלקלאנד א גרויסען פיש און באלד אראבגעשיקט צוויי שיפלעך מיט מאטראזען וועלכע האבען געווארפען אויף׳ן פיש די גרויסע שטעך אייזען און איהם שטערבליך פערוואונדעט. דער פיש האט שוין אנגעהויבען צו ראנגלען זיך מיט׳ן טויט, אבער איין שיפעל האט נים בעוויזען אויסצומיידען די שרעקליכע קלעפ פון זיין עק. דאס שיפעל האט זיך איבערגעקעהרט און די מאטראזען זיינען אריינגעפאלען אין ים. מען האט באלד אראבגעשיקט א שיפעל צו ראטעווען זיי, אבער איין מאטראז האט מען שוין ארויסגענומען פון וואסער טויט און א צווייטער מיט׳ן נאמען דזשעמש באכטליי איז פערשוואונדען געווארען.

דער פיש האט דערווייל אנגעהויבען צו גוסס׳ען. מען האט איהם ארויפגענומען אויף׳ן שיף און אנגעהויבען פאנאנדערצושניידען. די דאזיגע ארבייט האט געדויערט א גאנצען מעת לעת; אויף צו מארגענס האט מען זיך ווידער גענומען צו דער ארבייט, מען האט ענדליך געעפענט דעם בויך פון פיש און דא האבען די מאטראזען צו זייער גרויסען וואונדער געפונען זייער חבר דזשעמש באכטליי נע,חלש׳ט, אבער נאך לעבעדיג.

נאך א לאנגען מונטערען איז געלונגען אבצוראטעווען איהם, אבער איינינע טעג איז ער נאכדעם געווען נים ביים זינען, דען פון גרויס שרעק איז ער משוגע געווארען. מען האט איהם געהאלטען דריי וואכען פערשלאסען אין א קאיוטע און קורירט איהם און ענדליך איז ער צום זינען געקומען און דער צעהלט אלץ וואס מיט איהם איז פארגעקומען, ווי אויך אלץ וואס ער האט געשפירט אין בויך פון פיש. באלד ווי ער איז אין וואסער אריינגעפאלען האט ער דערשפירט אז עס שלעפט איהם אריין א משונה׳דיגער כח אין א שמאלען און א גלאטען קאנאל אלץ טיעפער און טיעפער. א פאר סעקונדען שפעטער איז ער שוין געווען אין א גאנץ גרויסען ארט און פערשטאנען אז ער געפינט זיך אין בויך פון א פיש. אטהעמען האט ער אפילו געקענט, אבער זעהר שווער. די היץ ארום איז געווען אזוי שטארק, אז איהם האט זיך גערוכט אז ער ווערט אבגעקאכט לעבעדיגערהייד. א שרעקליכער פחד איז אויף איהם אנגעפאלען, ארום איז געווען מורא׳דיג פינסטער און טויט שטיל און ער איז פיעל שעה׳ן געלעגען קעמפפענדיג מיט׳ן טויט. לסוף האט ער גע׳חלש׳ט. אויפגעכאפט האט ער זיך ערשט דעמאלט ווען מען האט איהם אבגעמינטערט. אין דער צייט פון זיין שנעון האט זיך איהם אלץ גערוכט אז א פיש יאגט זיך נאך איהם און וויל איהם איינשלינגען.

די מאטראזען אויף׳ן שיף דערצעהלען אז זיי איז אויסגעקומען פיעל מאל צו זעהן ווי א פיש שלינגט איין א מענשען אין איין סעקונדע, אבער אז מען זאל א מענשען צוריק לעבעדיג ארויסנעהמען פון א פיש, האבען זיי קיינמאל נים געזעהן. געהערט האבען זיי בלויז דעם נס מיט יונה הנביא.

א זאנדערבארע איי.

א זאנדערבארע איי איז געלעגט געווארען פון א הוהן אין סוטען וואס בעלאנגט צו מר. שטאטפילד. זי האט אין זיך ענטהאלטען א צווייטע איי ווי אן איי פון א קליין פויגעלע. די צווייטע איי האט זיך געפונען אין געלכעל פון הוהנס איי און איז בעדעקט מיט א שאלעכץ אזוי גוט ווי יעדע איי.